

Kooperatifler Aracılığıyla Desteklenen Süt Sığırcılığının Ekonomik Ve Sosyal Etkileri: Isparta İli Örneği

Mevlüt GÜL¹
mevlutgul@sdu.edu.tr

Hilal YILMAZ²
htarim01@gmail.com

M.Göksel AKPINAR³
mgoksel@akdeniz.edu.tr

Ayşe GÜRSOY⁴
aysekaradagursoy@gmail.com

Özge BAYINDIR⁵
ozgebyindr@gmail.com

¹Yrd. Doç. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü 32260 Isparta

²Dr., Çukurova Tarımsal Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü, Yüreğir/Adana,

³Yrd. Doç. Dr., Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü 32260 Isparta

⁴Ziraat Mühendisi, Süleyman Demirel Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü 32260 Isparta

⁵Ziraat Mühendisi, Süleyman Demirel Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü 32260 Isparta

Özet

Bu çalışma ile Türkiye’de kooperatifler aracılığıyla uygulanan süt sığırcılığı projesinin, projeden faydalanan işletmeler üzerindeki ekonomik-sosyal etkilerinin Isparta ili örnekleminde değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bölgede 2010 yılı itibariyle proje kapsamında kooperatifler aracılığı ile süt sığırcılığı dağıtılan toplam 1072 işletmeden 99’u örnek hacmini oluşturmuştur. Veriler, projeden yararlanan işletmelerde ortaya çıkan ekonomik-sosyal gelişmelerin neler olduğuna yönelik hazırlanan anket formu aracılığıyla kişisel görüşme yöntemi ile elde edilmiştir.

Çalışma bulgularına göre uygulanan bu proje ile işletmeler düzeyinde özellikle aile işgücünde etkinliğin sağlanması, kırsal alanda gelir seviyesinin yükseltilmesi, yeni iş olanaklarının sağlanması, hayvan varlığı kalitesinin artırılması ve kooperatifler aracılığıyla üreticilerin örgütlenmeye yönlendirilmesi konularında pozitif etki sağlandığı gözlenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Süt Sığırcılığı Destekleme Projesi, Süt Sığırcılığı, Kooperatif, Ekonomik Etki, Sosyal Etki

Investigation of Economic and Social Effects of the Dairy Cattle Support Project to Farms via Cooperatives: Example of Isparta Province

Abstract

In this study, economic-social impacts on dairy cattle project implemented through cooperatives were examined in Isparta.

Under the project, 1072 dairy farmers received assistance through cooperatives until 2010, of 99 comprised the sample size of the study.

The data were obtained by personal interview through a questionnaire and given to farms benefiting from the project in order to reveal the economic and social developments.

Finding of the study revealed that effectiveness of family labour especially in farm level and level of income in rural areas increased. At the same time, project provided new job opportunities and improved quality of livestock. It was found that producers who benefited from the project were more willing to participate in cooperative or other producer organisations.

Keywords: Livestock Support Project, Dairy Cattle, Cooperative, Economic Impact, Social Impact

1. Giriş

Son otuz yılda Türkiye hayvan varlığında önemli gerilemeler söz konusu olmuştur. Bu gelişmenin bir sonucu olarak hayvancılık sektörüne uygulanan politikalar önemli düzeyde değişimler göstermiştir. Politik değişimlerden en önemli olanlarından birisi de tarımsal örgütlenmedir. Örgütlenme ile üreticilerin gerek girdi piyasalarında gerekse ürün piyasalarında daha etkin bir konuma getirilmesi öngörülmektedir.

Bu çerçevede, son yıllarda hayvancılığı destekleme projesi, hayvansal üretimin artırılması için üreticilerin bir araya gelerek kooperatif kurmasının sağlanması ve kültür ırkı kullanımının teşvik edilmesi amacıyla uygulamaya konulmuştur. Bu projeler ile ekonomik - sosyal yetersizlik içinde bulunan tarımsal işletmelerdeki gelir seviyesinin yükseltilmesi ve istihdamın artırılması hedeflenmiştir.

Türkiye’de sayısal olarak 4-5 milyon ortağı bulunan tarımsal kooperatifler çeşitli alanlarda faaliyet göstermesine rağmen (Saçlı, 2007), gelişmiş batı ülkelerinde olduğu kadar etkin faaliyette bulunamamaktadır. Hayvan yetiştiriciliği alanında faaliyet gösteren yetiştirici örgütleri genel olarak 1163 sayılı Kanun çerçevesinde faaliyet gösteren tarımsal kalkınma kooperatifleridir.

Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Teşkilatlanma ve Destekleme Genel Müdürlüğü’nün “Tarımsal Kooperatiflere Yapılacak Devlet Yardımı Yönetmeliği”nde yapmış olduğu değişiklikle beraber, 1990 yılından itibaren üretim ünitelerinin ortakların mülkiyetinde olan, ortaklar mülkiyetinde damızlık sığırcılık, süt sığırcılığı, mandacılık, besi sığırcılığı, seracılık, arıcılık, mantarcılık, özel, rehabilitasyon projeleri uygulanmaya konulmuştur. Kooperatifler tarafından uygulanan ortaklar mülkiyetinde süt sığırcılığı projesinin kapasitesi her aile için 2 baş olmak üzere 100 aile için 200 baş olarak

belirlenmiştir (200 Başlık 100 Aile x 2 Baş/Aile). Ortaklar mülkiyetinde damızlık sığır yetiştiriciliği projesinin kapasitesi ise, her aile için 4 baş olmak üzere 50 aile için 200 baş olarak belirlenmiştir (200 Başlık 50 Aile x 4 Baş/Aile). Ancak son birkaç yıldır ortaklar mülkiyetinde damızlık sığır yetiştiriciliği projesinin kapasitesinde (30x10), (50x6), (40x6) ve (30x6) gibi değişik uygulamalar yapılmaktadır. KASDEP kapsamında ise dağıtım en az 50 ve en fazla 120 aileye 2 baş süt sığırı verilmesi şeklinde olmaktadır. Yeni bir düzenlemeyle süt sığırıcılığı projesinde en az 30 en fazla 120 ortak için 4'er baş inek verilmesine başlanmıştır (Uslu, 2009).

Türkiye'de kooperatiflerin uyguladığı ortaklar mülkiyetinde süt sığırıcılığı ve ortaklar mülkiyetinde damızlık sığır yetiştiriciliği projeleri kapsamında, 2003-2010 yılları arasında Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı genel bütçesinden 456 adet ve 2003-2010 yılları arasında KASDEP kapsamında 922 adet kooperatif olmak üzere toplam 1.378 adet kooperatif bu hayvancılık projelerini uygulamıştır. Bu kapsamda, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı genel bütçesinden 725 107 621 TL ve KASDEP bütçesinden ise 826 362 114 TL olmak üzere kooperatiflere toplam 1 551 469 735 TL kredi tahsis edilmiştir (TEDGEM, 2012).

2001 Genel Tarım Sayımı Tarımsal İşletmeler Anketi Sonuçları'na göre Türkiye'de tarım işletmesi sayısı 3.076.649 adet olup, bu işletmelerin %67.43'ünde hem bitkisel üretim ve hem de hayvansal üretim, %30.21'inde yalnız bitkisel üretim, %2.36'sında ise yalnız hayvansal üretim yapılmaktadır. 2011 yılı itibarıyla Türkiye'de 9 233 740 sığır varlığının %41.61'i melezi, %38.28'i kültür ve %20.12'si de yerli ırklardan oluşturmaktadır (TÜİK, 2012).

Türkiye'de TÜİK verilerine göre, 2011 yılı itibarıyla inek sütü üretim miktarı 13.802.428 tondur. Çalışmanın yapıldığı Isparta ilinde aynı yıl itibarıyla 97 091 adet büyükbaş hayvan mevcudu bulunmaktadır. Büyükbaş hayvan varlığının tamamına yakını ise (%99.87) sığır varlığı oluşturmaktadır. Sığır mevcudu içerisinde saf kültür ırkının payı %57.06, melez ırkının %25.83 ve yerli ırkının payı da %17.11'dir. İlde sığır varlığının büyük bir kısmını kültür ırkları oluşturmaktadır. Türkiye sığır varlığının %0.8'ini, süt üretiminin ise %1'ini Isparta ili karşılamaktadır. İlde sığır varlığının en fazla olduğu ilçeler Şarkikaraağaç (%22.98), Sütçüler (%21.17), Yalvaç (%20.92) ve Senirkent'tir (%16.01) (TÜİK, 2012).

Araştırma konusu ile ilgili yapılmış bazı çalışmalar incelendiğinde; Turan (1997), Çerkeş ilçesi örneği çerçevesinde; kooperatife ortak olan ve olmayan süt sığırıcılığı işletmelerini karşılaştırmalı olarak analiz ederek ekonomik yönden değerlendirmiştir. İncelenen işletmelerde 1 kg süt maliyeti, kooperatife ortak olan süt sığırıcılığı işletmelerde, kooperatife üye olmayanlara oranla %11.61 daha düşük olarak belirlenmiştir. Araştırma sonucunda, kooperatif-ortak ilişkilerinin genelde artan düzeyde olduğu, kooperatifin daha aktif hale gelmesi ile ilişkilerinde artacağı, faaliyetlerinde başarılı olabileceği tespit edilmiştir.

Koç ve Gül (2005), çalışmalarında, Adana ili kırsal alanında ortaklar mülkiyetinde süt sığırıcılığı projesi kapsamında Yüreğir S.S. Kürkçüler Beldesi Tarımsal Kalkınma Kooperatifi uygulamasını ele almışlardır. Projede 100 ortağın her birine 2 adet kültür ırkı süt sığırı verilmiştir. Çalışmada, kooperatif ortaklarının proje ile ilgili tutum ve davranışları ele alınmış ve aksayan yönleri ortaya konulmuştur. Üyelerin %50'sinin kooperatif hizmetlerinden memnun olmadıkları ve buna süt ödemelerinin gecikmesini en önemli neden olarak gösterdikleri belirlenmiştir. Proje ile üyelere dağıtılan süt sığırlarından memnun olmayanların oranı %69.20 gibi yüksek düzeyde bulunmuştur. Çalışmada, süt sığırlarından memnuniyetsizliğin en önemli nedenleri arasında ölüm (%32.89), süt veriminin düşük olması (%30.26), hayvan hastalıkları (%21.05) ve hayvanların uyum sorununun (%15.79) olduğu belirtilmiştir.

Dedeoğlu ve Yıldırım (2006), Emek tarımsal kalkınma kooperatifine ortak işletmelerin yıllık faaliyet sonuçlarının ekonomik analizini yapmışlardır. Çalışmada, işletme başına düşen inek sayısı 2.5 adet ve inek başına günlük süt verimi 7.9 kg'dır. Yem masraflarının, değişken masrafların %83.98'ini oluşturduğu belirlenmiştir. Çalışmada uygulanan Cobb-douglas üretim fonksiyonuna sonuçlarında işletmelerde ölçüğe göre artan getirinin olduğu tespit edilmiştir.

Koçtürk (2009), İzmir'in Kiraz bölgesindeki Yağlar köyündeki süt sığırıcılığı işletmelerinde desteklemenin sonuçlarını incelemiştir. Proje, kooperatifler tarafından uygulanmakta olup, kooperatifin tüm üyeleri kadındır. Çalışmada, kooperatifler tarafından uygulanan süt sığırıcılığı projesinin bölgede gelir artışı ve köylülerin yaşam standardı bakımından pozitif etkiye sahip olduğu ancak arazi tahsisinin dengeli ve yeterli olmadığı sonucuna varılmıştır.

Bu çalışmada da, Isparta ilinde kooperatifler aracılığı ile uygulanan hayvancılık projesinden yararlanan süt sığırıcılığı işletmelerinin genel bir profili ortaya konularak, işletmecilerin projeye ilişkin değerlendirmeleri ile projenin işletmeler üzerindeki etkileri bazı sosyal ve ekonomik göstergelerle ortaya konulmuştur.

2. Materyal ve Yöntem

Araştırmanın ana materyalini, Isparta ilinde 2000'li yıllarda Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından yürütülen KAPSED proje Kapsamına ortaklar mülkiyetinde süt sığırıcılığı projesinden faydalanan ve süt sığırıcılığına yer veren işletmelerden yüz yüze görüşme yapılarak anket yoluyla elde edilen veriler oluşturmaktadır. Anket çalışması ile işletmelerden 2011 yılı verileri temin edilmiştir.

Çalışmanın temelini oluşturan hayvancılığı geliştirme desteği, hem Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı genel bütçesinden ve hem de Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonu'ndan farklı isimler altında benzer amaç ve şekilde yürütülmektedir. Araştırma sahasında sığır desteği projesi kapsamında dağıtılan hayvanlardan yararlanan işletmeler çalışmada ana kitle olarak belirlenmiştir. Bu doğrultuda Isparta ilinde projenin uygulandığı Atabey, Aksu, Yalvaç – Eyüpler, Kumdanlı, Yukarıkaşıkara, Sücüllü, Koruyaka, Şarkikaraağaç- Salur, Belceğiz, Yassıbel, Aşağıdinek, Beyköy, Gelendost-Yeşilköy tarımsal kalkınma kooperatifleri ile Ayvalı, Kırkbaş, Kozlucaşay sulama kooperatiflerinden faydalanan hayvancılı-

lık işletmeleri inceleme konusu olmuştur.

Bölgede 2010 yılı itibarıyla kooperatifler aracılığı ile süt sığırları dağıtılan 1072 işletme bulunmaktadır. Bu çerçevede süt sığırları dağıtılan işletmelerin %10 ile görüşülmesi hedeflenmiş olup çalışma kapsamında 99 işletmeden veri temin edilebilmiştir. Çalışmada veri toplama aracı olarak anket, veri toplama yöntemi olarak ta yüzyüze görüşme tekniği uygulanmıştır. Destekten faydalanan hayvancılık işletmelerinden elde edilen veriler, SPSS paket programında değerlendirilmiştir. Verilerin analizinde ise basit istatistiki tanımlayıcılardan frekans ve yüzde değerler ile Likert ölçeği kullanılmıştır.

3. Araştırma Bulguları

3.1. İşletme İle İlgili Genel Bilgiler

Ele alınan bölgede görüşülen işletmelerde ortalama aile genişliği 5.23 kişi olarak belirlenmiştir. İşletmecilerde ortalama yaş 42, eğitim düzeyi ilköğretim seviyesi ve tarımsal deneyim süresi ise 25 yıl, hayvancılıkta deneyim süresi ise yaklaşık 12 yıldır (Çizelge 1). Sosyal güvenceye sahip olma durumu ile aile genişliği, süt sığırcılığı deneyimi, toplam işletme arazisi, sulanan işletme arazisi arasında ortalama verilere göre bir ilişki gözlenmektedir.

Çizelge 1. İşletme ve İşletmeci İle İlgili Bilgiler

Göstergeler	İşletmeler Ortalaması
Yaşı (yıl)	42.23
Eğitimi (yıl)	6.01
Aile genişliği (kişi)	5.23
Tarımsal faaliyetlerde çalışan aile bireyi sayısı (kişi)	2.56
Tarımsal deneyimi (yıl)	25.30
Süt sığırcılığı deneyimi (yıl)	11.51
Hayvancılık üzerine eğitim alanlar oranı (%)	14.10
Tarımsal yayım faaliyetlerine katılım oranı (%)	27.30
Tarım dışı işe sahip olma oranı (%)	33.30
Kendisine ait bir sosyal güvenceye sahip olma oranı (%)	70.70
Bilgisayar sahibi olma oranı (%)	11.10
Düzenli olarak gazete okuma oranı (%)	11.10
Mülk arazi oranı (%)	49.75
Sulanan işletme arazisi oranı (%)	27.52

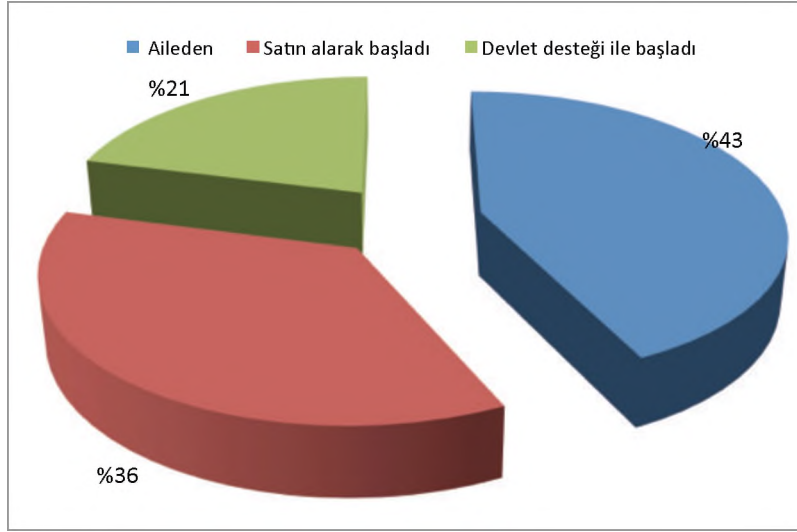
İşletmelerde arazi varlığının 46.48 dekar olduğu, bu arazinin de %49.75'inin mülk arazisi olduğu belirlenmiştir. Ele alınan işletmelerde işletme arazisinin %27.52'si sulanabilmektedir. İşletmeler üretim faaliyetleri açısından değerlendirildiğinde yalnızca hayvansal üretim faaliyetinden bulunan işletme oranı %10 seviyesinde olup bu işletmelerde hayvancılık tek geçim kaynağı durumundadır. İşletmecilerin tarımsal yayım faaliyetlerine katılım oranı %27.30, bilgisayara sahiplik ve düzenli gazete okuma oranı da %11.10 ile daha düşük seviyede belirlenmiştir. Bununla birlikte her üç işletmeciden birisinin tarım dışı faaliyetlerde çalıştıkları gözlenmiştir.

3.2. Hayvancılık Faaliyeti İle İlgili Genel Bilgiler

İncelenen işletmelerin, hayvancılık faaliyetine %43'ü aileden, %36'sı satın alarak ve %21'i de devlet desteği ile başladıkları belirlenmiştir (Şekil 1). Bu verilere göre kooperatifler aracılığı ile gerçekleşen bu proje ile işletmelerin %21'nin yeni işletme olarak sektöre girdiği ifade edilebilir.

İşletmelerin %53.5'i işletme ile ilgili kayıt tutmaktadır. Bu kayıtlarda güdülen amaçlar ise ağırlıklı olarak hayvanların doğum, hastalık, suni tohumlama, aşılama kontrolünün sağlanmasıdır. Türkiye'de tarımsal işletmelerin çoğunluğunda işletmecilerin kayıt tutma alışkanlıklarının olmadığı bilinmektedir. Bu çalışmada profesyonel anlamda olmazsa bile işletmecilerin hayvan takibine dikkat etmeleri adına kayıt tutmaları önemli ve istenen bir gelişmedir.

Görüşme yapılan işletmelerin %55.6'sı hayvanlarını merada otlatmaktadır. Proje kapsamında dağıtılan kültür ırkı ineklerin yerli ırklardan farklı olarak daha yüksek verim alınabilmesi için ağırlıklı olarak ahırda kaba ve kesif yemlerle beslenmesi uzmanlarca önerilmektedir. Genellikle Türkiye'de mevcut meraların büyük bölümünün verimsiz olması özellikle hayvansal üretimde verimin yükseltilebilmesi açısından, hayvanların kalitesi ve besleyici değeri yüksek yemlerle beslenmesi gerekliliğini doğurmaktadır. Mera kalitesi iyi olan ülkelerde ise mera+kesif yeme dayalı besleme yapılabilmektedir.

Şekil 1. İşletmelerin Hayvancılığa Başlama Şekli

Kooperatif bazlı destekleme ile hayvancılık faaliyetini sürdüren işletmeler ortalamasında hayvancılığa başlama süresi 11.89 yıldır. Projenin 2000’li yıllarda başladığı dikkate alındığında projenin bölge hayvancılığının gelişmesine olumlu katkıda bulunduğu ifade edilebilir.

Hayvancılık işletmelerinde en önemli girdi yemdir. İncelenen işletmelerde ağırlıklı olarak kaba yem olarak, saman ve şeker pancarı posası, kesif yemde ise fabrika yemi kullanılmaktadır. Bölgede görüşülen işletmelerde silaj kullanımı ve yapımının çok yaygın olmadığı görülmektedir. Nitekim işletmelerin %23.2’si silaj yapmakta iken %76.8’i gibi büyük bir bölümü silaj yapmamaktadır. Bu durum işletme sermayesinin düşüklüğü ve yem bitkileri ekim alanının azlığı/yokluğuna bağlanılabilir.

İncelenen işletmelerde hayvancılıkta yılda 1562.63 sa aile işgücü kullanımı söz konusudur. Bu açıdan proje ile sağlanan hayvancılık faaliyeti işletmelerdeki potansiyel işgücünü değerlendirme bakımından da önemlidir. İşletmeler ortalamasında günlük süt veriminin 17.72 kg, laktasyon süresini ise yaklaşık 230 gün olduğu belirlenmiştir (Çizelge 2). İşletmelerin %91.9’u süt sağım işlemini makine ile %8.1’i de elle yapmaktadır. İşletmelerin tamamı sütte doğrudan kooperatife veya süt toplayıcılarına satmaktadır.

Ele alınan işletmelerde ortalama süt üretimi 14518 kg sütün %96.08’i satılmakta, %3.92’si ise aile içi tüketime ayrılmaktadır. Sütün pazarlanmasındaki en önemli kanal kooperatiflerdir (%93.9’unda). Devletin uyguladığı desteklerden yararlanabilmeleri adına da işletmelerin bu kanalı kullanmaları gerekmektedir. İşletmelerin %6.1’i ise diğer kanallarda (süt toplayıcısı) sütünü pazarlamaktadır.

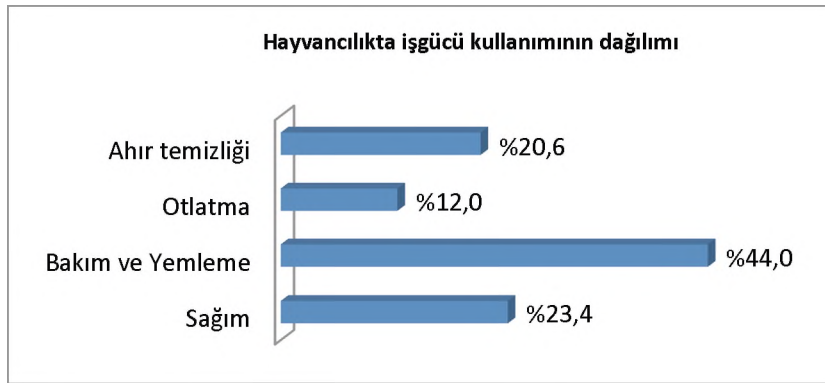
İşletmelerde toplam işletme arazisinin 25.16 dekarına yem bitkileri ekimi (toplam işletme arazisinin %54.12) yapılmaktadır. Yem bitkilerinde de ağırlıklı olarak arpanın ekildiği (toplam yem bitkileri arazisinin %59.74’ü) belirlenmiştir. Hayvan beslemesinde daha kaliteli olan yonca gibi yem bitkilerinin ise %6.02 gibi oldukça düşük ekim alanına sahip olduğu görülmektedir. Bu sonuç, ele alınan işletmelerde işletme arazisinin sınırlı olması, sermaye yetersizliği, işletme arazisinin de yarım fazlasının kira-ortakçılıkla işlenen arazi olması ve sulama olanaklarındaki yetersizlik gibi nedenlere bağlanabilir. Bununla birlikte proje ile işletmelerin yem bitkileri ekimine yöneldiği de görülmektedir. Nitekim görüşülen işletmelerin %87.9’unun yem bitkileri ekim alanları artmıştır.

İşletmelerde kuru madde cinsinden ortalama yıllık yem kullanımı 33.34 ton, BBHB’ine (büyük baş hayvan birimi dönüştürmede Erkuş ve ark., 2005 kullanılmıştır) düşen ise 5074,33 kg/yıldır. Kuru madde bazında hesaplama yapılırken kuru madde oranları işletmenin kullandıkları yemlerde Kutlu ve Çelik (2005) referans alınarak dönüştürülmüştür. Benzer bir çalışmada işletmelerde ortalama olarak işletme başına düşen yem miktarı 31.085,60 kg olarak saptanmıştır (Yılmaz, 2010). Demircan ve ark. (2003) tarafından Burdur ilinde yapılan bir çalışmada ise kuru madde cinsinden BBHB başına günlük 15.35 kg yem verildiği saptanmıştır. Hatay ilinde yapılan benzer bir çalışmada, işletmeler ortalamasına göre işletme başına düşen yem miktarı 12.998 kg olarak bulunmuştur (Yılmaz ve ark., 2000).

Çizelge 2. İşletmelerde Hayvancılık Verileri

Göstergeler	İşletmeler Ortalaması
Hayvancılık faaliyetine başlama süresi (yıl)	11.89
Hayvancılık faaliyetinde kayıt tutma oranı (%)	53.50
Aile işgücü kullanımı (saat yıl)	1562.63
İnek sayısı	4.14
Hayvan varlığı (BBHB cinsinden)	7.04
Günlük süt verimi (kg/inek)	17.72
Laktasyon süresi (gün)	229.39
Yıllık süt verimi (kg/inek)	4065.38
Yıllık yem kullanımı (ton kuru madde miktarı)	33.34
Yıllık yem kullanımı (kg kuru madde miktarı BBHB cinsinden)	5074.33
İşletmede üretilen sütün aile için kullanım oranı (%)	3.92

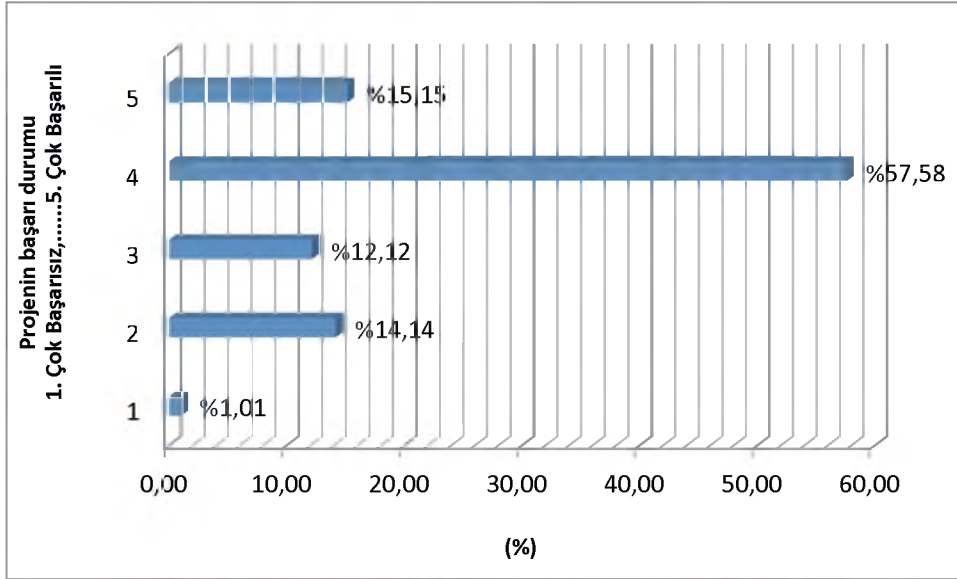
Ele alınan işletmelerde aile işgücünün süt sığırcılığı faaliyeti içerisinde en fazla kullanım alanı bakım ve yemlemedir (%44). Bunu %23.4 ile sağım, %20.6 ile ahır temizliği ve %12 ile otlatma faaliyetinde kullanım takip etmektedir (Şekil 2). Yılmaz (2010) tarafından Adana ilinde yapılan çalışmada ise aile işgücü kullanımında en büyük payı otlatma faaliyeti almakta, bakım faaliyetinin payı ise %26.01'dir.

Şekil 2. Hayvancılıkta aile işgücü kullanımının dağılımı

3.3. Desteklemenin Başarı Durumu ve Yararlarına İlişkin Görüşler

Görüşme yapılan işletmelerin tamamı kooperatif aracılığıyla uygulanan Kırsal Alanda Sosyal Destek Projesi (KAS-DEP) kapsamındaki süt sığırcılığı projesinden faydalanan işletmelerdir. 2003 yılında başlatılan KASDEP; kırsal alanda örgütlenme ve kooperatifçilik yoluyla başarılı bir ekonomik model oluşturma deneyimine sahip olan Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı ile yoksullukla mücadelede sosyal politikalar üretmede etkili bir rol üstlenen Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü'nün (SYDGM) imkanlarını birleştiren, sosyal ve ekonomik amaçlı bir kırsal destek projesidir. KASDEP ile üyelerinin ekonomik yoksunluk içinde oldukları Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları aracılığıyla belirlenen Tarımsal Kalkınma Kooperatiflerine (en az 50-en fazla 100 üyeden oluşan) hayvancılık alanında destek verilmektedir. Bu projenin destek programı ile kırsal alanda ekonomik ve sosyal yoksunluk içinde bulunan kişi ve ailelere en uygun organizasyonla, gelir seviyesini yükseltme, istihdamı artırma, üretilen ürünleri mahallinde değerlendirme ve pazarlama alanlarında gerekli maddi ve teknik desteği zamanında ulaştırarak, onların üretime katılmaları ve üretimde sürekliliklerinin sağlanması amaçlanmaktadır (Anonim, 2012).

Şekil 3. Süt Sığırıcılığı Projesinin Başarı Durumuna İlişkin Görüşler

İncelenen işletmelerde proje genel olarak başarılı bulunmaktadır (%57.58 ve işletmeler ortalaması 3.72). Çok başarılı bulanların oranı %15.15 ve orta derecede başarılı bulanların oranı da %12.12'dir. Buna karşın görüşülen işletmecilerin %14.14'ü ise projenin başarılı sonuçlar ortaya koymadığı yönünde görüş belirtmişlerdir (Şekil 3). Diğer bir ifadeyle %15.15'lik kitle açısından projenin beklentilerle örtüşmediği düşünülebilir.

Ele alınan bölgede işletmelere, kooperatifleşme aracılığı ile olan desteğin faydaları konusundaki görüşleri 5'li likert ölçeğinde sorulmuştur. Elde edilen bulgular irdelendiğinde, kooperatifleşme aracılığı ile sağlanan bu desteklemelerin hayvancılık faaliyeti ve kırsal kalkınmaya sağladığı katkılar sırasıyla; üreticiye pazar gücü sağlaması, devlet ile üretici arasında iletişimin sağlanması, örgütlenmeyi artırması, üretici örgütlerine olan güvenin artması, istihdamı artırması, gelir dağılımının dengeli olması, Aile işgücünün etkin kullanılması, Üreticilerin üretim ve pazarlama konusunda Kolay ve ucuz girdi temini, Kırdan kente göçü önlemesi, Çiftçi ailesinin yaşam standartının yükselmesi, Tarımda teknoloji kullanımını artırması, Üretim maliyetlerini düşürmesi, Kırsal alanda kadının rolünün artması, Üretimde karşılaşılabilecek riski azaltması, Kırsal alanda eğitimin artması, Kırsal alana altyapı hizmetlerinin gelmesi

Şekil 4. Kooperatif Faaliyetinin Hayvancılık Faaliyetine ve Kırsal Kalkınmaya Katkısı

4. Sığır Desteği Projesinin Ekonomik Katkıları

Görüşme yapılan işletmelerde tarımsal faaliyetlerden yaratılan GSÜD (gayri safi üretim değeri) (Kıral ve ark., 1999) 29366.56 TL/işletme'dir. Süt sığırcılığı üretim faaliyetinden elde edilen GSÜD ise 20214.74 TL/işletme'dir. Şekil 5'e yansıtıldığı üzere ele alınan işletmelerde süt sığırcılığı faaliyetinden sağlanan GSÜD'nin yaklaşık %61'i süt üretiminden kaynaklanmaktadır. İşletmenin tüm faaliyetleri dikkate alındığında ise elde edilen GSÜD'nin %68.84'ünü süt sığırcılığı şubesi, %26.36'sını bitkisel üretim şubesi ve %4.8'ini de diğer hayvancılık (küçük baş) faaliyetleri oluşturmaktadır (Şekil 5). Buna göre yaratılan katma değer açısından uygulanan projenin işletmeler düzeyinde önemli ekonomik kazanımlar sağladığı söylenebilir.

İşletme ortalamasında süt sığırcılığından sağlanan net kar ise 2650.55 TL'dir. BBHB başına net kar ise 374.62 TL olarak hesaplanmıştır. İşletmelerin yararlandıkları süt primi, buzağı, hayvan gibi destekler ilave edildiğinde bu rakam 564.54 TL/BBHB olmaktadır.

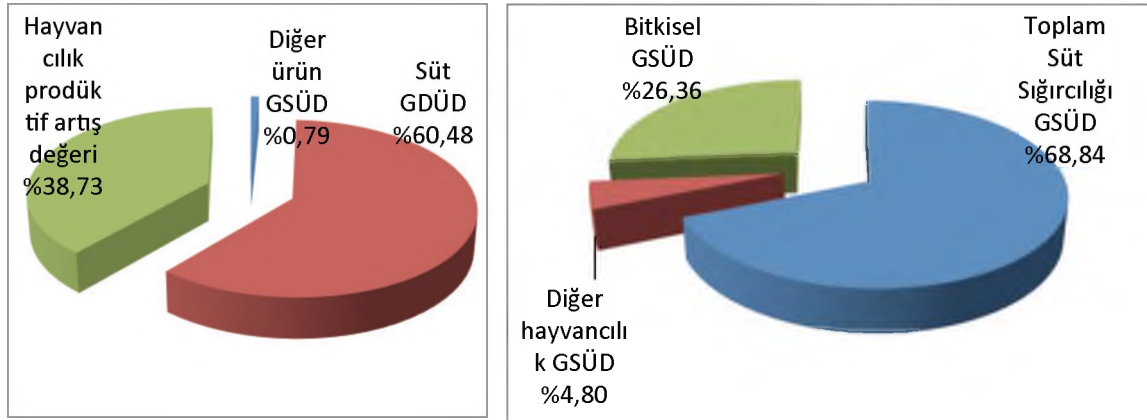
İşletmelere bu projenin uygulanması ile yaşam kalitelerindeki değişim sorulduğunda da %57.4'ü artırdığını, %31.3'ü değiştirmedeğini, %11.3'ü ise azalttığını ifade etmiştir.

Son yıllarda projeye dayalı kaynak aktarımlarının yoksulluğu azaltmada etkin bir sosyal politika aracı olarak benimsendiği görülmektedir. Burada ekonomik olarak aktif olmayan nüfusun üretime dahil edilmesi hedeflenmektedir (Yılmaz, 2010). Çalışma bulgularıyla da proje uygulamasının işletmelerde ev tüketiminin karşılanması, aile işgücünden faydalanma, göçü önleme ve yaşam standartlarının iyileşmesi konuları pozitif etkileri olarak ifade edilebilir.

Görüşülen işletmelerin %61.6'sının ölçek artışına gitmek istemeleri de ekonomik anlamda önemlidir.

Genel olarak projenin ekonomik katkıları, işletmelerde günlük olarak süt satışından gelir elde edilmesi, buzağı artışı ve dolayısıyla işletmenin hayvan sayısının artması, işletmelerin faaliyetlerini devam ettirebilmeleri, hayvancılığın artmasıyla aile işgücünün değerlendirilmesi konularında gözlenmiştir.

Proje bölge bazında değerlendirildiğinde hayvan ırkı kalitesinin yükselmesi ve dolayısıyla verimlilik artışı yaratması açısından ve işletme ölçeklerinin büyümesi açısından yararlı sonuçlar sağlamıştır.

Şekil 5. İşletmelerde GSÜD'nin Dağılımı

5. Sığır Desteği Projesinin Sosyal Katkıları

Görüşme yapılan işletmelerin %57.4'ü sığır desteği projesinin gelirlerine olumlu katkı sağladığını, %57.6'sını da proje ile yaşam kalitelerinin arttığını belirtmiştir. Diğer bir önemli gösterge ise işletmecilerin %60.6'sının temel geçim kaynağının hayvancılık üretimi olmasıdır. Projenin katkı sağladığı görüşünde olan işletmeler öncelikli olarak gelirlerinde yansıyan iyileşmenin kaynağını, günlük olarak elde ettikleri sütün satışı olarak ifade etmişlerdir. Buzağı artışından gelirlerinin artmasını ikincil olarak, desteklemelerin gelirlerine katkısını ise üçüncül faktör olarak belirtmişlerdir. İşletmelerin doğrudan sığır desteği projesinin uygulanmasına olmamakla birlikte özellikle girdilerdeki artışın gelirlerinde azalışa neden olduğunu belirtmişlerdir.

Sığır desteği projesinin katkı sağladığını düşünen işletmelerden elde edilen bilgilere göre projenin işletmeye sağladığı sosyal katkılar, elde edilen sütün ve süt mamullerinin ev tüketimini karşılaması, aile işgücünün etkin kullanılması ve daha önceden hayvancılıkla uğraşmayan işletmelerin hayvancılığı öğrenmesi, örgütlenme kültürünün artmasıdır. Projenin ortaya çıkış noktasının kırsal alanda gelir düzeyi düşük bireylerde iş sahibi olmaları, kendilerini geliştirme olarak düşünüldüğünde; proje, arazisi olmayan, gelir kaynakları kısıtlı olan bireylerin öncelikli olarak hayatlarını idame ettirebilme olanağı sağladığı için sosyal açıdan önemli olmuştur. Proje ile örgütlenme kültürünün de sağlanması sosyal bir katkı olarak karşımıza çıkmaktadır. Görüşülen işletmeler proje gereği de olsa en azından bir örgüte üyedir. İşletmeci hayvancılık faaliyetinin üretim öncesi, üretim süreci veya sonrası dış kültürle etkileşim halindedir. Nitekim işletmelerin %98'inde veteriner hekim ile iletişim halindedir. İşletmelerin %97'si süt teşvikinden, %84.8'i hayvan başı ödeme desteğinden faydalanmaktadır. Bu açıdan devlet ile iletişim halindedir.

Genel değerlendirmede sığır desteği projesinin bölgede hayvancılığın gelişmesine ve iş olanaklarının artmasına

katkıda bulunduğu sonuçlara yansımaktadır.

Adana ilinde konu ile ilgili yapılmış çalışma sonucunda, dağıtılan hayvan sayısının yetersiz ve verim düzeyinin düşük olması, yem maliyetlerinin yüksek olması, üreticilerin maliyetlerinin altında sütü satması ve kooperatiflerin yeterince etkin çalışmaması nedeniyle projeden ekonomik anlamda istenilen başarı edilemediği sonucuna ulaşılmıştır. Diğer taraftan projenin, aile işgücünün etkin kullanılması, kırsal alanda yeni iş alanlarının yaratılması, köyden kente göçü önlemesi ve üreticilerin kooperatifler aracılığıyla örgütlenmeye yönlendirilmesi konusunda sosyal boyutta kazanımları olmuştur. Ayrıca proje ile işletmelerde ahırların yenilenmesi ve yem bitkileri üretiminin artması gibi gelişmelerde olmuştur (Yılmaz, 2010).

6. Hayvan Yetiştiriciliğine İlişkin Sorunlar

Ele alınan bölgede işletmelerin en önemli gördükleri sorun yüksek girdi fiyatlarının üretimlerini etkilemesidir. Bu sorunu finansmandaki güçlükler, hastalık ve hayvan kayıplarının üretimini olumsuz yönde etkilemesi takip etmektedir. Karşılaşılan diğer önemli sorunlar ise örgütlenmenin ve desteklemelerin yetersizliği, kredi ve desteklerde bürokratik işlemlerin fazlalığı şeklinde belirtilmiştir. Pazarlamaya ilişkin sorunların ise oldukça düşük seviyelerde kalması söz konusu üretim faaliyetinin geliştirilmesi açısından önemli bulunmuştur (Şekil 6).

İşletmecilerin yerleşim yerlerinde gelir yetersizliği ile ilgili görüşleri de alınmıştır. Buna göre bölgede işletmecilerin bilinçli davranamaları (%35.4'ü) bu yetersizliği ortaya çıkarmakta olduğunu belirtmektedirler. Diğer önemli bir kısım ise iş sahasının yeterli olmamasıdır (%28.3'ü). Yetersizliğin diğer bir boyutu ise arazinin olmaması/azlığı, sulama imkanlarının yetersizliğidir (%22.2'si).

Genel anlamda bölgede en önemli sorunlardan birisi de mera yokluğu/azlığıdır. Görüşülen işletmelerin %46.5'i bu sorunu ifade etmiştir.

Şekil 6. İşletmelerin Sığır Desteği Projesi İle İlgili Karşılaştıkları Sorunlar

7. Sonuç

Hayvancılık, Avrupa Birliği ile entegrasyon sürecinde ülkemizde geliştirilmesi gereken bir sektör konumundadır. Türkiye’de hayvancılığın geliştirilmesi ve rekabet edebilir düzeye ulaştırılması açılarından uygulamaya konulan destekleme projeleri ile yararlı sonuçlar elde edilmektedir. Bu doğrultuda hayvancılığın geliştirilmesine yönelik verilen destek miktarlarında artış trendi görülmektedir. İşletmelerin hayvancılığa yönelik verilen desteklerden faydalanabilmeleri için öncelikle üretici örgütlerine üye olma ve yapılan her işlemi kayıt altına alma bir gereklilik olarak görülmektedir.

Kırsal alanda gelir düzeyini artırma ana amacıyla 2003 yıllarında uygulamaya konulan kooperatif aracılığı ile gerçekleşen projeden faydalanan işletmelerin ekonomik ve sosyal etkileşiminin pilot bir uygulamayla değerlendirildiği bu çalışmada işletmeciler açısından sığır desteği projesinin başarılı bulunduğu elde edilen sonuçlardır. Nitekim proje ile yeni işletmelerin kurulması, gelir düzeyi düşük bireylerde gelir artışı sağlanması söz konusu projenin pozitif çıktıları arasında değerlendirilebilir. Bununla birlikte proje ile işsizliğin azaldığı, göçün önlendiği ve hayat standardının arttığı yönünde yüksek oranlarda saptanan üretici görüşleri projenin diğer katkıları arasında belirtilebilir. Bölge açısından konu irdelendiğinde destekleme projesi ile hayvancılığın geliştiği, verim ve kalitenin arttığı, üretici örgütlenmesinin yükseldiği söylenebilir. Ancak, yem maliyetlerinin yüksek olması, kooperatiflerin yeterince etkin çalışmaması nedeniyle ekonomik anlamda istenilen başarı elde edilemediği ifade edilebilir. Diğer taraftan bu proje ile aile işgücünün kullanılması, işletmelerin kooperatifler aracılığıyla örgütlenmeye yönlendirilmesi konusunda sosyal boyutta kazanımlarda önemli bulunmaktadır.

Hayvancılığın geliştirilmesine yönelik uygulamaların daha etkin hale getirilmesi açılarından hayvansal üretimin en önemli girdisi olan yem ihtiyacının uygun koşullarda üreticiye temini ve işletmelere hayvancılık tekniği ile ilgili yayım çalışmalarında etkinliğin artırılmasının gerekliliği bu çalışma sonuçlarıyla da desteklenmektedir.

Kaynaklar

- Anonim, 2012. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Web Sayfası. (http://www.sosyalyardimlar.gov.tr/tr/html/520/Kırsal+Alanda+Sosyal+Destek+Projesi+_KASDEP_+Destekleri) (Erişim tarihi: 10.05.2012).
- Dedeoğlu, M., Yıldırım, İ., 2006. “Emek Tarımsal Kalkınma Kooperatifine Ortak İşletmelerin Ekonomik Analizi”, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Bilimleri Dergisi, 16(1): 39-48.
- Erkuş, A., Bülbül, M., Kırıl, T., Açıl, F., Demirci, R., 1995. “Tarım Ekonomisi”, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi, Eğitim, Araştırma ve Geliştirme Vakfı Yayınları No:5, Ankara.
- Kırıl, T., Kasnakoglu, H., Tatlıdil, F.F., Fidan, H., Gündoğmuş, E., 1999. “Tarımsal Ürünler İçin Maliyet Hesaplama Metodolojisi ve Veri Tabanı Rehberi”, TEAE Yayınları, Yayın No:37. Ankara. 143 sayfa.
- Koç, B., Gül, A., 2005. “Adana Kırsal Alanında Ortakların Mülkiyetinde Süt Sığırçılığı Projesi: Yüreğir S.S. Kürkcüler Beldesi Tarımsal Kalkınma Kooperatifi Örneği”, Ç.Ü. Ziraat Fakültesi Dergisi. 20 (4), Adana.
- Koçtürk, O.M., 2009. “A Case Study of Increasing Income of Dairy Cattle in Rural Area in Western Part of Turkey”, Journal of Animal and Veterinary Advanced, 8 (9): s.1685-1688.
- Kutlu, H.R., Çelik, L., 2005. “Yemler Bilgisi ve Yem Teknolojisi (Ders Kitabı 1.Baskı)”, Ç.Ü. Ziraat Fakültesi Genel Yayın No: 266, Ders Kitapları Yayın No:A-86, Adana.
- Saçlı, Y., 2007. “AB’ye Uyum Sürecinde Hayvancılık Sektörünün Dönüşüm İhtiyacı”, İktisadi Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü, DPT Uzmanlık Tezi, Yayın No: DPT:2707, Ankara.
- Şahin, K., Gül, A., Aras, Y., 1997. “Süt Sığırçılığı Proje Uygulaması; Anberinarkı Tarımsal Kalkınma Kooperatifi Örneği”, Kooperatifçilik Dergisi, Sayı:115, Sayfa:22-31. Ankara.
- TEDGEM, 2012. “Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Teşkilatlanma ve Destekleme Genel Müdürlüğü Kayıtları”, web sayfası: www.tarim.gov.tr/Files/BirimFaliyetleri/TEDGEMSubat2011.pdf, (Erişim tarihi: 02.04.2012), Ankara.
- Turan, A., 1997. “Çerkeş İlçesinde Süt Sığırçılığı Yapan Tarım İşletmeleri Üzerine Kooperatifleşmenin Etkileri”, Türk Kooperatifçilik Eğitim Vakfı Yayınları, No: 5, Ankara.
- TÜİK, 2012. “Türkiye İstatistik Kurumu İstatistikleri”, Web Sayfası (<http://www.tuik.gov.tr>) (Erişim tarihi: 10.05.2012).
- Uslu, N., 2009. “Tarımsal Amaçlı Kooperatiflere Yönelik Kredi Uygulamaları”, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Teşkilatlanma ve Destekleme Genel Müdürlüğü Sunusu, İstanbul.
- Demircan, V., T. Binici, T, Köknaroglu, H., Aktaş, A.R., 2006. “Economic analysis of different dairy farm sizes in Burdur province in Turkey”, Czech J. Anim. Sci., 51, 2006 (1): 8–17.
- Yılmaz, H., 2010. “Süt Sığırçılığında Kooperatifler Aracılığıyla Desteklemenin Ekonomik ve Sosyal Etkileri: Adana İli Örneği”, ÇÜ Ziraat Fakültesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı Doktora Tezi, Adana.
- Yılmaz, İ., Dağistan, E., Özel, R., Koç, B., 2000. “Hatay İli Süt Sığırçılığı İşletmelerinin Ekonomik Analizi”, Ç.Ü. Araştırma Fonu Projesi, Adana.